

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת קרח

דמוקרטיה או מלך?

מהי טענתו של קרח על משה ואהרן, ומי צודק בוויכוח? מהו תפקידו של מלך ישראל, ומי ינהל את המציאות הגשמית? התבוננות המתחילה בפרשת קרח ומסיימת בשמואל הנביא ובשני המלכים אותם הוא

המליך...

בפרשתנו מתוארת מחלוקתו של קורח על הנהגתו של משה רבנו. קרח טוען בפני משה ואהרן 'כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'. רש"י כותב על פסוק זה, 'ומדוע תתנשאו: אם לקחת לעצמך מלכות לא היה לך לברר לאחיך כהונה...'

קרח טוען שלא הגיוני שמשה רבנו יחלק את התפקידים המשמעותיים דווקא לקרובים אליו, לכאורה טוב יותר שאת התפקידים החשובים משה יחלק למגוון רחב יותר של אנשים, כדי לייצר בהנהגת העם איזונים נכונים. בתגובה לטענתו של קרח משה אומר 'קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו', רש"י על פסוק זה כותב '... אנו אין לנו אלא ה' אחד וארון אחד... וכהן גדול אחד ואתם חמישים ומאתיים מבקשים כהונה גדולה? אף אני רוצה בכך!' כלומר משה רבנו אומר שלא הוא זה שימנע מהם את האור האלוקי והקשר עם ה' או את תפקידי ההנהגה. אך הוא טוען – 'האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש'. משה רבנו עונה לקרח, שמינויו של אהרן לכהן גדול אינו לפי החלטתו של משה אלא לפי בחירתו של ה'. כעת עלינו להבין מדוע זהו רצון ה', מדוע דווקא אהרן מכל עם ישראל הוא האיש שבו ה' בוחר?

משה ואהרן בכהניו

כאשר משה רבנו עונה על טענתו של קרח שה' בחר באהרן לכהן גדול, הוא מלמד אותנו שצורת ההסתכלות הפשוטה שלנו על עם ישראל שונה מצורת ההסתכלות של ה'. כאשר אנו מסתכלים על עם ישראל אנו רואים אוסף של הרבה יהודים, הרבה פרטים, שנאשר הם מתאספים יחד הם מהווים את עם ישראל. לצורת ההסתכלות זו נקרא ההסתכלות 'מלמטה למעלה', ישנם אנשים רבים המהווים את עם ישראל, ובהם ה' בחר. לפי צורת ההסתכלות זו הפרטים הם אלו המהווים את העם, וממילא העם צריך להיות שותף בקבלת החלטות. לכאורה צורת ההנהגה המתבקשת על פי ראייה זו, היא שיטת הדמוקרטיה.

כאשר הקב"ה מסתכל על עם ישראל הוא מסתכל עליו 'מלמעלה למטה', הקב"ה הוא זה שמהווה את העם, וממילא הוא מסתכל עליו בצורה שונה מהצורה בה אנו מסתכלים לאחר שכבר נבראנו כפרטים עצמאיים. כאשר הקב"ה בוחר שיהיה עם נפרד ממנו איתו הוא יצור

קשר, הוא מסתכל עליו כעל יחידה אחת, שלבסוף היא מתפרטת לפרטים המהווים את המציאות המוכרת לנו.

בשלב הבא לאחר עצם ההחלטה של ה' שיהיה עם מיוחד כזה, הקב"ה בורא נשמה הכוללת את כל עם ישראל, נשמתו של הצדיק. משה רבנו כולל את כל נשמות ישראל, וכאשר אנו מסתכלים מלמעלה למטה ישנו 'שלב' שרק הוא קיים כביכול.

בשלב הבא, הקב"ה מתחיל לפרט את עם ישראל לפרטים, כך הוא בורא נשמה חדשה, שתפקידה לאחד את כל הפרטים גם בשלבים הבאים בהם הם נבראים כנפרדים. נשמה זו היא נשמתו אהרן הכהן המחבר בין אדם לחברו ובין איש לאשתו – אהרן, אוהב שלום ורודף שלום. בשלב זה ישנן שתי נשמות, נשמתו של משה הכוללת את כל עם ישראל, ונשמתו של אהרן שתפקידה לחבר את הפרטים. נשמות אלו הם אחיות-בנות של הקב"ה כביכול. כאשר נשמות אלו יורדות לתוך המציאות הגשמית – מהותו של הגוף מבטא את מהותה של הנשמה, וכך משה ואהרן נולדים כאחים.

בשלבים הבאים עם ישראל מתפרט עוד ועוד עד שהוא הופך להיות עם שלם בתוך המציאות הגשמית. כאשר אנו מאמצים את הסתכלותו של הקב"ה על עם ישראל, נעלמת לנו השאלה – מדוע ה' בוחר דווקא באהרן, אחיו של משה, לתפקיד הכהן הגדול.

חטא המרגלים הנהגה ממטה למעלה

בפרשה הקודמת, פרשת שלח, התורה סיפרה לנו על חטא המרגלים. בחטא המרגלים משה מבקש מהאנשים התרים את הארץ שיבדקו כיצד על עם ישראל לעלות ולהילחם, 'ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב'. את סוף הסיפור אנו כבר מכירים, המרגלים אמרו שיש בארץ 'ערים גדולות ובצורות בשמיים', וחזק הוא ממנו וכך נגזר על עם ישראל ללכת עוד ארבעים שנה במדבר.

קרח מבין שבחטא המרגלים משהו השתנה, עד אז הנהגה של עם ישראל הייתה לגמרי ממעלה למטה, הקב"ה שלח את משה שיוציא את עם ישראל ממצרים. אחר כך הקב"ה ירד על הר סיני, וקרא למשה שיקבל את התורה. הנהגה כולה עובדת בצורה ניסית מלמעלה למטה, וממילא אין לעם כל השפעה עליה, אלא הדבר תלוי לגמרי ברצונו של הקב"ה.

כאשר משה שולח את המרגלים, ושואל אותם כיצד נעלה ונילחם, הנהגה כבר אינה לגמרי בידיים שלו. כעת ישנם עוד אנשים שדעתם תשפיע על הנהגת עם ישראל. ובאמת תגובתם של המרגלים השפיע קשות על עם ישראל, הם אמרו את דעתם גם בתחומים שלא נתבקשו ועשו נזק אדיר לעם ההולך אל ארצו.

כאשר קרח רואה את המתרחש הוא בעצם טוען שאם אתה מתחשב בדעתו של העם, אם אתה רוצה שהמציאות תתנהל מלמטה למעלה עליך לתת לעם להשפיע על הנהגה. כל עוד הנהגה הייתה לגמרי ממעלה למטה לא הייתה לקרח התנגדות. אך כעת כאשר משה עירב את העם בקבלת החלטות (בשאלה מדוע משה מערב את העם עסקנו במייל לפרשת בהעלותך), קרח טוען שצריך לשנות את צורת השלטון, כבר אי אפשר שהאחים משה ואהרן

יהיו המנהיגים הבלעדיים של עם ישראל. קרח טוען שהפער בין ההנהגה לעם היא הגורם המרכזי למשבר של חטא המרגלים. טענתו זו של קרח נראית הגיונית, במיוחד כאשר אנו מדברים על הכניסה לארץ, בה עם ישראל צריך לדאוג לפרנסתו ולעבד את אדמתו, בלי כל הניסים שהיו עמו במדבר.

ושמואל בקראי שמו

כאשר משה רבנו אמר לקרח ועדתו שיקטירו את הקטורת דרכה ה' יראה לנו במי הוא בוחר, רש"י שואל על קרח מדוע חשב שדווקא בו ה' יבחר. 'וקורח שפיקח היה מה ראה לשטות זה? עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאת ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט'. קרח תלה את מחלוקתו על משה ואהרן בשמואל שיצא ממנו, ואכן כאשר נתבונן בדמותו של שמואל נראה קשר הדוק בינו לבין טענתו של קרח.

שמואל הנביא הוא אבי המלכות בעם ישראל, הוא ממנה את המלכים הראשונים בעם ישראל. כאשר שמואל ממליך מלך לעם ישראל, באמת הוא עושה זאת בצורה של מלמטה למעלה. רק לאחר שהעם דורש מלך בתוקף גדול, שמואל נענה להם וממליך עליהם מלך. כך ה' בחר שהמלכות תיבנה, העם צריך לרצות שיהיה עליהם מלך, כל עוד העם לא רוצה להמליך עליהם מלך, מספיקים להנהגת העם השופטים והנביאים. כאשר העם הוא זה שדורש את המלך, באופן טבעי נדרש שהמלך יהיה אחד שמוצא חן בעיני העם, ולעם יש הרבה השפעה על זהותו.

מלך ככל הגויים

כאשר העם פנו אל שמואל שימליך עליהם מלך, הם ביקשו מלך ככל הגויים, שינהיג אותם וילחם בשבילים ובעצם יסדר אותם בתוך המציאות הגשמית. מבחינת העם תפקידו של המלך הוא לאחד את העם, בצורה כזו המלך צריך כל הזמן למצוא חן בעיני העם, כדי שהוא יצליח לאחד אותו תחת הנהגתו. באמת אנו רואים שמלכות שאול שנבנתה על בסיס רצון העם למלך ככל הגויים, לא כל כך הצליחה. במלחמת עמלק כאשר שאול היה צריך להכריע זרעו, הוא נפל 'כי חמל העם על מיטב הצאן והבקר', ולכן המלכות ניטלה ממנו.

קרח טוען שההנהגה מלמעלה למטה אינה מוצלחת כאשר עם ישראל צריך להתיישב בארצו, אך בפועל גם ההנהגה מלמעלה למטה אינה עומדת על תילה, כיוון שה' לא בוחר בה. זו הייתה טעותו של קרח, כאשר הוא רוצה הנהגה של כל העדה כולם קדושים, הוא מחשב בעיקר את הנהגת המציאות, אך אינו מחשב את הנוכחות האלוקית.

בקש ה' לו איש כלבבו

כאשר ה' מצווה את עם ישראל למנות מלך, הוא אומר 'שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך'. מצד אחד ה' מצווה – שום תשים עליך מלך, עם ישראל צריך לבחור את המלך כפי שאנו רואים בימי שמואל; אך מצד שני הוא צריך להיות מלך אשר יבחר ה' אלקיך. אמנם

אנו צריכים לרצות במלך ולבחור בו, אך אנו בוחרים את המלך שאנו חושבים שאותו ה' בוחר.

ה' בוחר במלך שהכי מבטא את המציאות שלו בעולם, אחד כזה שמגלה לגמרי שאין עוד מלבדו. זהו תפקידו של המלך, לגלות שכל המציאות באמת אינה נפרדת ממנו. כאשר ה' מצווה את עם ישראל למנות עליהם מלך הוא רוצה גולת הכותרת של עם ישראל תהיה ש'אין עוד מלבדו'.

כאשר קרח מערער על הנהגתו של משה, הוא בעצם מקנא בו, הוא רוצה את השלטון. כפי שנכתב קרח תופס שתפקיד ההנהגה הוא לנהל טוב את הצרכים של העם, אך כאשר תפקידו של המלך הוא לגלות את הביטול של העם לה', הדבר אינו מעורר קנאה. בתוך כל יהודי יש את הרצון להתבטל לה' ולהרגיש שאין עוד מלבדו, כאשר אנו בטלים למלך שכל תפקידו הוא להיות בטל לה', אנו שמחים שהוא מצליח לגלות בתוכנו את הביטול שלנו לה'. זה ה'שפיץ' של עם ישראל, המלך שלנו הוא האדם שמבטא לגמרי את הביטול לה', ולמלך כזה אנו בטלים.

גם את ההנהגה הגשמית של עם ישראל צריך לסדר, אך צורך זה אינו מהותי לתפקידו של המלך, יכול להיות שלתפקיד זה כדאי למנות את נבחרו הציבור...

בדומה להנהגה זו אנו מוצאים אצל דוד המלך, עליו מספרת הגמרא:

"מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו: אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה. אמר להן: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו. אמר להם: לכו פשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים".

דוד המלך עוסק בתורה, לפתע נכנסים אליו חכמי ישראל ואומרים לו שעם ישראל צריך עזרה מבחינה גשמית, אומר להם דוד המלך - שיסתדרו... חכמי ישראל עונים לדוד המלך שעם ישראל לא מסתדר, אז הוא עונה להם 'פשטו ידכם בגדוד' כלומר, תסתדרו בדרך אחרת... ואכן מיד יועצים באחיתופל ושואלים באורים ותומים, אך היכן דוד המלך? הוא ממשיך להגיד תהילים, להיות כל כולו שרוי בתוך הקשר עם ה'.

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

